Ištirtuose kapuose rasta iš viso tik 19 dirbinių, dar 5 atsitiktiniai radiniai (iš išardytų kapų?) sampiluose. Be jau suminėtų, pilkapio Nr. 2 griovyje aptiktas vienas siauraašmenis kirvis, ant pilkapio Nr. 9 pagrindo - geležinis pjautuvas, o ant pilkapio Nr. 11 pagrindo rastos 2 geležinės balno kilpos (apskrita, platesne pamina ir stačiakampiu viršumi) bei geležinė keturkampė diržo sagtis. Iš kitų dirbinių paminėtini 2 moliniai versptukai, geležinė yla ir žalvarinės apyrankės dalis.

Ištirtieji pilkapiai priklauso rytų Lietuvos pilkapių sričiai. Pagal rastuosius dirbinius ir laidoseną jie datuojami V-XI a.

Mykolas Michelbertas

TYRINĖJIMAI PARAGAUDŽIO PILKAPYNE

Vilniaus universitetas toliau tyrė Paragaudžio pilkapyną (Šilalės raj.). Paminklo tyrimai pradėti 1982 m. (žr.: ATL 1982 ir 1983 metais. - V., 1984. - P. 58-60; ATL 1984 ir 1985 metais. - V., 1986. - P. 61-63 ir ATL 1986 ir 1987 metais. - V., 1988. - P. 55-59). 1988 ir 1989 metais pietinėje ir šiaurinėje pilkapyno dalyje ištirta dar 10 pilkapių. Pasipildė duomenys apie laidoseną, rasta unikalių dirbinių.

Visų tyrinėtų pilkapių vidaus įrengimas buvo panašus. Sampilai supilti ant nelyginto žemės paviršiaus, pastebėti ugnies apeigų pėdsakai - degėsiai ir angliukai. Visų pilkapių pakraščiuose - įvairaus dydžio akmenų vainikai. Jie buvo apskritimo, netaisyklingo apskritimo ar ovalo formos. Vainikų skersmuo (dydis) vidinėje pusėje nuo 3,2-4,4 m iki 6,4-7,4 m. Pilkapis XXV turėjo du vainikus. Išorinio vainiko skersmuo vidinėje pusėje 4-4,5 m, o vidinio - 2,3-2,8 m. Pastarojo vainiko akmenys dėti ne vienas prie kito, bet su tarpais. Prie daugelio pilkapių vainikų išorėje buvo sudėti iš akmenų dar puslankio

formos vainikai - priestatai (pilk. XI, XXIV, XXI, XIV, XXV), kartais prie vieno pilkapio net keli (pilk. XXII). Kai kur vainiką sudarė kelios akmenų eilės, dėtos viena greta kitos, kai kur keliais aukštais (iki 4 eilių) ir siekė 80-95 cm aukščio.

Kaip ir ankstesniais metais, pastebėta, kad kartais gretimus pilkapius jungė akmenų grindiniai - takai, einantys nuo vieno iki kito pilkapio vainiko (pvz., XX ir XXI pilkapiai).

Pilkapiuose XXXIX, XXI, XIV, XXII aptikta po vieną kapą, pilkapiuose XI, XX, XXIV, XXV - po 2 kapus, o XXXV pilkapyje - 3 kapai. Taigi iš viso atkasta 15 kapų. Sprendžiant pagal neapdegusias įkapes, labai nežymias griaučių liekanas, mirusieji laidoti nedeginti. Jie guldyti aukštielninki, ištiestoje padėtyje, galvomis dažniausiai į šiaures vakarus. Keli mirusieji buvo palaidoti tiksliai šiaurės vakarų (315°) kryptimi, kai kuriuos, matyt, stengtasi laidoti į vakarus (šiaurės vakarų 290^{0}-300°), pietryčius (230^{0}) arba šiaurę (kryptis 330°-345°). Visi kapai aptikti 55-85 cm gylyje nuo dabartinio sampilų paviršiaus. Vieni kapai yra pačiame pilkapio centre, ant pagrindo, kiti - priestatuose. Daugelyje kapų mirusiųjų galvūgalyje ir kojūgalyje rasta po 2 akmenis. Retkarčiais galvūgalyje aptinkami 3 akmenys, kartais jie randami ir juosmens srityje, abejose mirusiojo pusėse. Kai kuriuose kapuose ant galvūgalio akmenų gulėjo įkapės: darbo įrankiai, ginklai, kartais ir papuošalai. Del šių akmenų dėjimo yra įvairių nuomonių. Viena jų - akmenys rėmė skobtinio karsto apvalų dugną. Šią versiją patvirtina 1989 m. radiniai. XXI pilkapio kape Nr. 1 mirusiojo galvūgalyje vietoje 2 akmenų buvo padėtas vienas 35x55 cm dydžio akmuo, kurio viršus įgaubtas - tinkantis paguldyti karstą apvaliu dugnu.

Įkapės yra įvairios. Vyrų kapuose rasta darbo įrankių, ginklų ir papuošalų. Tai geležiniai įmoviniai ir siauraašmeniai pentiniai kirviai, peiliai lenkta nugarėle, įmovinis ietigalis su užbarzdomis, žalvarinės prūsų serijos akinės segės, apyrankės pumpuriniais

galais. Moterų ir paauglių - mergaičių kapuose rasta geležinis peilis lenkta nugarėle, yla, žalvariniai plokštiniai antsmilkiniai (pav. 7), prūsų serijos akinės segės, apyrankės pumpuriniais galais.

Atskirai tenka paminėti kai kurių kapų radinius. Gausios įkapės aptiktos XX pilkapio vyro kape Nr. 1. Kapą supo apskritas 5,3-5,7 m (vidinėje pusėje) skersmens akmenų vainikas. Mirusiojo galvūgalyje ir kojūgalyje padėta po 2 akmenis. Griaučiai buvo sunykę. Galvūgalyje gulėjo geležinis įmovinis kirvis ir yla bei akmeninis netaisyklingo ovalo formos galąstuvas. Kairėje mirusiojo galvos pusėje rastas geležinis įmovinis ietigalis, o krūtinės srityje - geležinis lazdelinis smeigtukas ir žalvarinė masyvi akinė segė, artima pagrindinei serijai. Prie pastarosios storu siūlu pririštas mažytis žalvarinis pincetas. Ant mirusiojo rankų buvo 3 žalvarinės apskrito pjūvio apyrankės, kurių viena - pumpuriniais galais. Taigi kape rasta net 10 daiktų. Tai bene turtingiausias įkapių senojo geležies amžiaus pirmosios pusės ka-

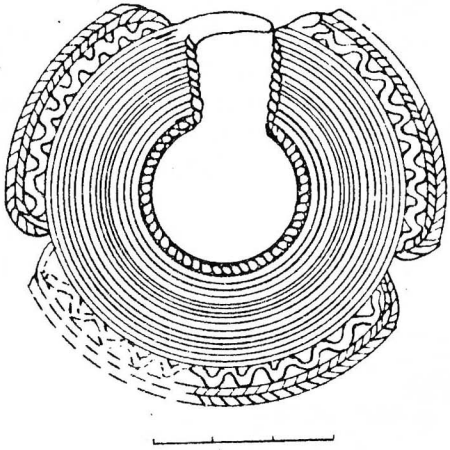

7 pav. Paragaudis. Antsmilkinis iš pilkapio XXIV kapo N, 2.

pas Lietuvoje. Jį galima datuoti B_1 periodo pabaiga (apie 50-75 m.e.m.). Beje, kape rastasis pincetas yra vos 4,5 cm ilgio, žnyplių plotis - 0,8 cm. Gausios įkapės rodo, kad mirusysis buvo neeilinis genties narys.

XXII pilkapio moters kape Nr. 1 kaklo srityje rasta geležinė antkaklė trimitiniais galais, krūtinės srityje - žalvarinė prūsų serijos akinė segė ir geležinis ritinis smeigtukas. Geležinė antkaklė trimitiniais galais yra pirmas tokio pobūdžio radinys Lietuvoje. Reti ir geležiniai ritiniai smeigtukai, kurių iki šiol aptikta Šargėnų kapinyne (Kaunas) ir Aukštadvario piliakalnyje (Trakų raj.). Beje, XXII ir XXIV pilkapiuose rastos ir dvi atsitiktinės apskrito pjūvio geležinės apyrankės. Taigi turime geležinių papuošalų grupę iš Paragaudžio ir galime teigti, kad I a. pirmojoje pusėje ir viduryje geležis buvo dar madinga. Matyt, tuo metu dar trūko spalvotųjų metalų. Vėliau, atsiradus pakankamai žalvario žaliavos, geležiniai papuošalai beveik negaminami. Senojo geležies amžiaus antrosios pusės paminkluose aptinkami tik geležiniai lazdeliniai smeigtukai.

XXI pilkapio mergaitės kape Nr. 1, be prūsų serijos akinės segės, aptikta "įvijinė" apyrankė, padaryta iš I grupės vytinės antkaklės kilpiniais galais. Galbūt ši apyrankė iš sulūžusios (ar perlaužtos?) antkaklės padaryta tik įdėjimui į kapą. XXV pilkapio mergaitės kape Nr. 1 rasti du žalvariniai antsmilkiniai - kairėje galvos pusėje buvo įvijinis, dešinėje - plokštinis antsmilkinis. Tai pirmas atvejis Lietuvoje, kai skirtingų tipų antsmilkiniai rasti viename kape. Paprastai abi galvos pusės būdavo puošiamos vienodais antsmilkiniais.

Atidengtus kapus, pilkapiuose pagal įkapes galima skirti B_1-B_2 periodams (apie 10-150 m.e. metus).

1989 m. vasarą iškasta 5x5 m perkasa arimamame lauke, į rytus nuo pilkapyno. Čia 1988 m. rudenį vietos gyventojas B. Pužas rado keletą žalvarinių dirbinių. Kasinėjimų metu aptikta keletas aplaužytų geležinių įmovinių ietigalių, įmovinis kirvis, žalvarinė

I grupės laiptelinė segė, I grupės ratelinis smeigtukas. Šie radiniai rodo, kad pilkapynas anksčiau buvo didesnis, tik dalis pilkapių buvo sunaikinta ariant lauką. Aptikti daiktai leidžia šiek tiek išplėsti ir pilkapyno chronologijos ribas - juos galima priskirti B_2/C_1 periodui (apie 150-200 m.e. metus).

Dalius Ribokas

KANIŪKŲ PILKAPIŲ VIETOS TYRINĖJIMAI

Pilkapių būta Kaniūkų kaimo (Utenos raj., Užpalių apyl.) pietvakarinėje dalyje, dešinėje kelio Užpaliai-Jūžintai, į vakarus nuo Ūdrokšlio upelio. Tai lygus laukas, besileidžiantis Šventosios slėnio link. Vietinis pavadinimas - "Kapų kalneliai".

Pirmi radiniai šioje vietoje rasti 1397 m. Tada jie pateko į E. Majevskio rinkinius Varšuvoje. Vėliau, kasant bulviarūsius, buvo randama žmonių kaulų ir archeologinių radinių. Beveik visi jie išsimėtė, į muziejus nepateko. Į 1929 m. įkurtą Utenos istorijos muziejų buvo pakliuvęs tik vienas smeigtukas didele apvalia galvute, bet ir jis karo metais dingo. 1964 m. kasant griovį, keliose vietose rasta žmonių kaulų ir archeologinių radinių. Iš jų į Utenos krašto tyros muziejų (toliau - UKM) pateko dvi žalvarinės antkaklės kūginiais galais ir žalvarinė trikampio pjūvio apyrankė, o 1985 m. - dar viena antkaklė kūginiais galais, rasta kasant siloso tranšėją.

1988 m. UKM tyrinėjo Kaniūkų pilkapių vietą. Iškasta 18 perkasų. Ištirtas 255 m^2 plotas. Pilkapių liekanų nerasta. Perkasose Nr. 5-7, 10 ir 11, rasta m.e. I tūkst. pabaigos - II tūkst. pradžios lipdytų puodų šukių lygiu paviršiumi. Perkasose Nr. 5-7, 10, 11, 14 ir 16 - XVI-XVII a. - žiestų neornamentuotų puodų šukių. Perkasose Nr. 5 ir 7 dar rasta po vieną žiestą šukę puoštą banguotiniu ornamentu, o perkasoje Nr. 10 - dvi lipdytos šukės gnaibytu